

Juhász Réka
Portfólió

A Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjpályázatához

MMKI-Ö-21

Napra csillag jár az égen

Szimbolika a magyar népdalokban és
ábrázoló népművészetben

I.

Énekes tevékenység bemutatása

Énekes szólistaként és saját zenekari formációval is tevékenykedek.

Legfrissebb munkámat, a népművészet jelképeiről szóló filmsorozatot alább mutatom be. Itt néhány régi felvétel szerepel, Az *Igazak Álma* című szólólemezemről. (2011)

Állandó zenésztársaim: Juhász Zoltán, Juhász Dénes, Komáromi Márton, Kalász Máté, Dövényi Gergely, Kalász Tamás

https://www.youtube.com/watch?v=4Elt_kHOI5A

• <https://www.youtube.com/watch?v=qhiDy47apH4>

• <https://www.youtube.com/watch?v=HeuH7wshwi0>

Juhász Családi Zenekar

Népzeneész családban élek, családi zenekarunkat azok a családtagok alkotják, akik színpadon, hivatásosan is zenélnék, de a többiek is élik a zenei hagyományokat .

https://www.youtube.com/watch?v=teQq_sd7bcYh[https:](https://www.youtube.com/watch?v=teQq_sd7bcYh)

<https://www.youtube.com/watch?v=PtsV14X949ghtt>[ps:/](https://www.youtube.com/watch?v=PtsV14X949ghtt)

28.37-től:

<https://www.youtube.com/watch?v=QvlyjLzgLZg>

Eszterlánc Zenekar

A hagyományos mezősségi népzeneét játszó zenekarnak 2010 óta vagyok tagja.

Az együttműködés legszebb ajándéka számomra, hogy mezősségi mesterekkel énekelhetek együtt. Bár rendszeresen jártam, járok is népdalokat gyűjteni, a közös éneklés, a vele járó élethelyzetek pótolhatatlan tapasztalatokat és élményeket adnak.

Legkedvesebb énekes mesteremmel, a melegföldvári Szilágyi Annával (1942-2020) a zenekar két lemezén énekeltem.

Földvári tánc Szilágyi Annával
(2011.)

Jegesen
(2014.)

https://www.youtube.com/watch?v=gxie_rWUmMs

<https://www.youtube.com/watch?v=x7jmfyhtG44>

<https://www.youtube.com/watch?v=EnbETozMUQY>

Erdélyi útjaim

Nagyon szerencsés vagyok, hogy (bár Óbudán nőttem fel), gyermekkorom óta kapcsolatban állhatok népi kultúránk avatott mestereivel.

Ez a bűvölet vezetett, mikor néprajzos egyetemistaként Kolozsváron tanultam, és elindultam első önálló gyűjtőútjaimra, legfőképp a Mezőségen és Kalotaszegen.

Nyolc évig dolgoztam a gyimesközéploki Tatros Part Kulturális Egyesülettel, küldetésének megvalósításán: a gyimesi népi kultúra értékeinek megmentésén, népszerűsítésén, a helyi fiatalság művészeti nevelésén.

Ahol az a csillag ragyog

Jelképek a magyar népdalokban és népi ábrázoló művészetben

Filmsorozat

A hagyományok Háza *Virtuális hagyományaink* című pályázatának keretein belül, 2020-ban valósítottunk meg egy „online oktatósorozatot”, amely 12 részben tárgyalja a népművészetünknek olyan fontos jelképeit, hiedelemalakjait, szokáscselekvéseit, amelyek a népdalokban és a népművészet tárgyi alkotásain is megjelennek.

Közreműködő és szakértő Harangozó

Imre

Zenész közreműködő: Juhász Zoltán

Operatőr: Dénes Zoltán

Rendező: Sztanó Hédi

Grafika: Bulyovszky Lilla, Sándorfi Zoltán

<https://youtu.be/Rvm9XfkCG4E>

<https://youtu.be/LJrcyDfeqRE>

<https://youtu.be/OMN5v7KC7Dg>

<https://youtu.be/umOtBikyhCg>

<https://youtu.be/9AjocclObkU>

<https://youtu.be/nfjwQvycggl>

https://youtu.be/pJc9_8U-U48

<https://youtu.be/ueE37oPpJ8k>

<https://youtu.be/TpeD9zwPrRY>

<https://youtu.be/yVpZHVh3ZLc>

<https://youtu.be/TFSCMDerY0M>

<https://youtu.be/D3L8DDSo3TA>

Széles Vizek

A víz szimbolikája a magyar népdalokban Népzenei koncertterv

Az alábbiakban egy már megvalósult műsor tervét mutatom be. A pályázatban szereplő előadásterveket hasonlóan szeretném kidolgozni, összefonódásban a tárgyi népművészeti alkotások feldolgozásával.

Mióta a műsor egy éve elkészült, a vírushelyzettel kapcsolatos problémák miatt –bár többször is nekifutottunk- egyszer sem tudtuk színpadra vinni, ezért zenei részleteket nem tudok róla egyelőre bemutatni.

A magyar népművészet egyik legfontosabb, egyben a legösszetettebb jelentéstartalommal bíró szimbóluma víz.

Tematikus koncertemen ezt a jelképrendszert szeretném körüljárni.

A következőkben tudományos nézőpontból indulok el, bízva abban, hogy, ahogy engem, másokat is lebilincsel ez az összetett, mégis egyértelmű, zsigereinkben hordott jelképrendszer. A szimbolikus rendszer áttekintéséhez egyik kedves tanárom, Tánczos Vilmos *Szimbolikus formák a Folklórban* című művére támaszkodom. Az általa tárgyalt jelképekhez fűzöm hozzá a feldolgozni tervezett népdalok szövegének részleteit. A lemezen, természetesen, csak a dalok szólalnak meg, mégis fontosnak tartom a hangzóhoz mellékelni, a koncerten elmesélni, a hallgatóságot közelebb hozni a szimbolikus nyelv értelmezéséhez.

A **folyóvíz** a visszafordíthatatlanságot jelképezi. *(Nem léphetsz kétszer ugyanabba a folyóba) Lefelé folyik a Tisza/Nem folyik az soha vissza/Rajtam van a babám csókja/Ha sajnálja, vegye vissza . Ha jót visz el, soha vissza nem hozza: Nékem is volt szép szeretőm, de már nincs, /Mert elvitte a tavaszi nagy árvíz. Viszi a víz a hollókői rétet,/Benne viszi a kedves szeretőmet. A folyóba szórták mindazt, ami káros volt, a szemetet éppen úgy, mint a rontást, hogy örökre megtisztítsa a területet, az egyént. A kutyákat azért nevezték el gyakran folyókról, mert úgy tartották, hogy, elviszi róluk a veszettséget. Sajó kutyám, jaj, de mélyen aluszol...*

A **halál vize** egyetemes jelképének megjelenései a magyar folklórban is jelen vannak:

Édes jó Istenem,/ Indítsd meg árvized/Hogy mosson el engem... A magyar halottas szokások számos eleme őrzi a halál vizén való átkelés képzetét. Sok helyen két pálcát tesznek a halott koporsójába, hogy a Jordán vizén evezve azokkal keljen át. A magyar népdalokban is a halállal kapcsolatos a vízen való étkezés: *Átimennék a Kerkán,/Jövő évnek tavaszán,/Visszajönnék a nyarán,/ Daruszőrű paripán. Széles a Kerka,/Magas a partja,/Nincs olyan legény/Aki átússza/ Sanyi átiússza, meg is vissza ússza, az ám a legény.*

A holtak lelkeit szállító hajó egyetemes folklórjelkép. Az élet vizén való átjutáshoz a csónakos megvesztegetése, szintén. Csíkban pénzt temettek a halott mellé, hogy legyen, amivel megfizesse az utat. A Kharón-hiedelem magyar változata jelenik meg a *révész-nótánkban*. A halálhajó sok nép halottkultuszában valóságosan jelen van. Szibériában sok nép csónakban temette el a halottait.

A Szeret vizének csónakjába ülnék, /Azon elbujdosnék, ha belé nem vesznék...

A **tükröző vízfelület** és maga a tükör, fordított képet mutat, a másik világba való átlátást, átjárást jelenti. *Menyecske, menyecske, tükör a tűzhelye,/ Téglá a pad alja, papiros a padja, /Papiros a padja, csillag az asztala...* A **kút** is, a **tó** is tükröző vízfelület, a túlvilág kapuját is jelenti. *Mély kútba tekinték, asszonyomat látám.*

A **két világ határát képező víztükör mellett álló fa** maga is a világok határának mágikus szimbóluma. *Kiskertet kerteltem a tenger partjára,/ Rózsafát ültettem mind a négy sarkába.* Erdélyi Zsuzsanna kimutatta, hogy az archaikus imákban megjelenő vízparton álló fa kozmikus életfa-jelkép. *Tengerbe lévő pámfá szülte ágát, Levele szülte gyümölcsit, Gyümölcse szülte Szent Annát, Hun lakik Jézus? Tengernek közepin, arany fáknak ágán...* Afűzfa a leggyakoribb vízparton álló fa, ezért ez a hiedelemlények egyik legfontosabb megjelenési helye. *Kapum előtt folyik el a Tisza,/ Abban úszik egy szomorú fűzfa...*

A víz nem csak a halállal, a másik világba való átjutással áll kapcsolatban. Az **ősvíz, az élet vizének az élet forrásának** szimbóluma is nagyon fontos a magyar folklórban is. Mircea Elade szerint a víz női nőiessége, anyasága onnan ered, hogy a világ teremtésének mítoszaiban alapvető szerepe van a víznek. A víz, tehát, a világ anyja. Az átmeneti rítusokban alkalmazott rituális fürdők mind szimbolikus síkon valósítják meg az ősvízben való elmerülést. *Fehér liliomszál ugorj a Dunába,/Támaszd meg magadat/Az arany pálcával,/Meg is mosakodjál,/Meg is fésülködjél,/Valakinek kötényébe,/Meg is törölközzél.*

Az élet vize minden mozgatója : *Víz alá, víz alá,/ Víz a malom alá,/ Víz hajtja a malmot, Szerelem a csókot.*

A vizek égi mivolta magyarázza a **kutak, források** vizének csodatevő erejébe vetett hitet. Kapcsolatban áll a **szerelem vizével** is. *Eredj, rózsám, hozz belőle,/ Múljkék a bánatom tőle... Én is ittam belőle,/ Szerelmes lettem tőle.*

Az **eső-áldás** azonosság is gyakori a népdalainkban, rendszeresen **kapcsolódik a szerelem jelképéhez**: *Jaj, de szépen esik az eső,/ Eső után zöldül a mező,/ Zöld erdőben szépen fütyül a madár,/ Szeret engem csinos barna lány.*

Záporosó után esztérhaj megcsordul, /Talán még idővel szíved hozzám fordul.

A **zavaros vizet, a sarat, mocsarat** a tisztátalan szerelmi kapcsolat, erkölcstelenség, szégyen kifejezésére használja a népköltészet: *De sok eső, de sok sár,/De sok legény megcsalt már. Piros alma leesett a sárba,/ Ki felvesz, nem veszi hiába, /Én felvettem, megmostam a sártól, /Soha se válok el a kedves babámtól...*

Végezetül jöjjön egy nagyon szép példa az élet vizének képzetéhez, Gercuj Gyula, Gyimesfelsőlóki énekes keserveséből:

*Veres vizen van egy hajó,
Húzza aztat harminchat ló,
Minnél inkább húzza a ló,
Annál inkább ing az hajó.
Bárcsak egyszer elmerülne,
Az életem rövidülne.
Az életem csak egy óra,
Ha fél volna, még jobb volna.*

A víz szimbolikája a magyar népdalokban

Tematikus népzenei műsor terve

A műsorban szereplő összeállítások

- **Lefelé folyik a Tisza** - Magyarorszáti „búfelejtő”. magyar táncok, Maneszes Márton repertoárjából
- **Amott kerekedik egy fekete felhő** - visai rabének
- **Mély kútba tekinték** -Veszprém megyei gyermekdalok
- **Lefelé folyik a Tisza, Duna vize, Hej, révészök, révészök** – Két vajdasági ballada Bodor Anikó gyűjtéséből: *a török rabolta lány és a révész ballada*
- **Átimennék a Kerkán** –Zala megyei dalok
- **„Dicsértessék kút forrása”** - moldvai összeállítás.
- **Széles víz a Duna, keskeny palló rajta** - zobor-vidéki csokor
- **Nékem is volt szép szeretőm, de már nincs**- magyarlónai hajnali nóták
- **Viszi a víz a hollókői rétet** – palóc dudanóták
- **Elrabolta az Isonzó tőlem a kedvesemet**-első világháborús dalok Észak-mezőségi stílusban
- **Kiskeretet kerteltem a tenger partjára**- kászoni dalok